

Prilog antropološkoj obradi relikvija sv. Sebastijana i sv. Barbare u crkvi sv. Blaža u Vodnjanu

Škrobonja, Ante; Kurtović, Marija

Source / Izvornik: **Medicus, 2006, 15, 345 - 349**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:184:704296>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Medicine - FMRI Repository](#)

Prilog antropološkoj obradi relikvija sv. Sebastijana i sv. Barbare u crkvi sv. Blaža u Vodnjanu

A Contribution to Anthropological Study of the Relics of St. Sebastian and St. Barbara in the Church of St. Blaise in Vodnjan, Croatia

Ante Škrobonja¹, Marija Kurtović²

¹Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci
51000 Rijeka, Braće Branchetta 20

²Zavod za javno zdravstvo Istarske županije
52100 Pula, Nazorova 23

Sažetak U uvodnome dijelu autori podsjećaju na povijesni razvoj fenomena relikvija kršćanskih svetaca i jedinstvenu zbirku od 290 relikvija raznih ranokršćanskih svetih mučenika i nekoliko neraspadnutih tijela srednjovjekovnih svetaca i blaženih što se zahvaljujući slikaru Gaetanu Grezleru od početka 19. stoljeća nalaze u crkvi sv. Blaža u gradu Vodnjanu u Istri. U drugome dijelu podrobno su anatomski opisani sačuvani dijelovi tijela sv. Sebastijana i sv. Barbare. Relikviju sv. Sebastijana predstavlja dio zdjelice i desne natkoljenice. Od koštanih dijelova sačuvani su dio križne kosti, desna zdjelčna kost, slabinski dio kralježnice te veći dio desne bedrene kosti, a od mekih dijelova pripadajuća muskulatura s tetivama. Pomnijim pregledom mogu se prepoznati ostaci krvnih žila i velikih živaca. Lijevo stopalo sv. Barbare većim je dijelom prekriveno kožom, koja je na nekoliko mjesta oštećena pa se ispod vide rastrgane mišićne niti i nekoliko tetiva. Na prva tri prsta nedostaju vršci, dok su četvrti i peti prst sačuvani u cijelosti.

Ključne riječi: povijest medicine, 3. st., sv. Sebastijan, sv. Barbara, relikvije, antropologija, Vodnjan, Hrvatska

Summary This article begins with a historical overview of relics of Christian saints, and describes a collection of 290 relics of a number of early Christian martyrs and of a few preserved bodies of mediaeval saints and the beatified. The collection was gathered by the painter Gaetano Grezler, and kept in the Church of St. Blaise in the Istrian town of Vodnjan, Croatia, since the early 19th century. The second part describes in detail the preserved body parts of St. Sebastian and St. Barbara. The relic of St. Sebastian consists of a part of the pelvis and the left upper leg. The preserved bones include a part of the sacrum, the right hip bone, lumbar section of the backbone, and most of the thigh bone. Soft tissue includes muscles and tendons. A closer look reveals the remains of blood vessels and large nerves. The best part of St. Barbara's right foot is covered with skin. Where skin is damaged, one can see broken muscle fibres and a few tendons. The first three toes are without tips, whereas the fourth and the fifth have been completely preserved.

Key words: history of medicine, 3rd century AD, St. Sebastian, St. Barbara, relics, anthropology, Vodnjan, Croatia

U kršćanskoj tradiciji pod pojmom relikvija (lat. *reliquiae* = ostatci, moći) razumijevaju se čitavo tijelo, jedan njegov dio ili samo čestica nekog sveca ili blaženika čiji je kult od Crkve odobren. U širem smislu to su i predmeti koji su s tom osobom bili u uskoj vezi ili sredstva kojima su mučeni (1). Čuvanje relikvija seže u kršćanstvu do u doba katakomba kada se običaj iz Rima širi po svijetu. U nedostatku čitavih tijela, nabavlja se dio koji se štuje kao čitavo tijelo. Budući da je zbog raznih razloga, posebice barbarskih napada, nerijetko bilo onemogućeno posjećivanje grobova i njihovo štovanje izvan gradskih zidina, relikvije se počinju prenositi u gradove te se pohranjuju u crkve. Nerijetko za te prigode podižu i posebne crkve u čast tih mučenika. Da bi se neki

mučenik proglasio svetim, u početku bijaše dovoljan "glas naroda" (*vox populi*) ili odluka lokalnog biskupa. Od 1215. proglašenje obavlja isključivo papa, a Grgur IX. 1234. određuje da to može činiti samo Sveta Stolica. Od 1543. uvodi se obveza da svaka relikvija mora imati i poseban pečat ili autentiku od najviših crkvenih vlasti (2).

Fenomen relikvija kršćanskih svetaca što se čuvaju u brojnim crkvama i samostanima diljem svijeta, pobuđuje neskriven interes i vjernika i teologa i šire javnosti. Istodobno pak začuđuje saznanje da, premda je to i svojevrsan antropološki izazov, u literaturi susrećemo razmjerno malo radova u kojima se relikvijama pristupa s tog motrišta. Potaknuti takvim razmišljanjima te ohrabreni saznanjem o

neobično velikom broju sačuvanih relikvija u nas, autori su 1993. odlučili krenuti u preliminarno istraživanje. Za početak odabrana je crkva sv. Blaža u Vodnjanu (slika 1), koja je nadaleko poznata upravo po brojnim relikvijama, poglavito neraspadnutim tijelima nekoliko svetih i blaženih.

Slika 1. Unutrašnjost župne crkve sv. Blaža u Vodnjanu

Za ovu prigodu kao prvi zadatak zacrtana je antropološka obrada relikvija dvoje znamenitih ranokršćanskih mučenika: sv. Sebastijana i sv. Barbare s nadom da bi to moglo poslužiti kao poticaj za daljnji multidisciplinarno koncipiran projekt s ciljem potpunije valorizacije fenomena relikvija ne samo vodnjanske crkve već i znatno šire. Nemalo zatim, vezano za temu obranjen je i prvi diplomski rad na Medicinskom fakultetu u Rijeci (3).

Izvori i metode istraživanja

U pripremi za istraživanje najprije je prikupljena literatura o povijesti župne crkve sv. Blaža u Vodnjanu, njezinoj sakralnoj zbirci i neraspadnutim tjelesima svetih i blaženih (2, 4). Da bismo bolje upoznali svece čije će relikvije biti obrađene u ovome radu, o njima su potraženi podaci u općoj hagio-

grafskoj literaturi (5, 6) te u djelima o svecima vezanima za medicinu (7, 8). Tijekom antropološke obrade koristili smo se i standardnim anatomskim priručnicima (9, 10).

Istraživanje je izvršeno u crkvi sv. Blaža u Vodnjanu. Odabrane relikvije pohranjene su u posebnom hermetički zatvorenom staklenom spremniku iza glavnog oltara, gdje se nalaze i mumificirana tijela sv. Ivana Olinija, bl. Bemba i sv. Nicolose Burse.

Sama obrada odnosno pregled i mjerenja bili su donekle otežani kako zbog fizičke nedostupnosti tako i zbog slabe rasvjete. U radu veliku pomoć pružio je i mjesni župnik, inače vrstan poznavalac povijesti lokalne crkve i cjelokupne sakralne zbirke.

Rezultati

Najveći dio sakralne zbirke u vodnjanskoj crkvi dio je ostavštine slikara Gaetana Grezlera koji je na poziv lokalnih vlasti, godine 1818. došao u Vodnjan s nakanom da oslika novu crkvu. Sa sobom je donio i svoju neobično bogatu i osebujnu kolekciju slika, skulptura te 290 relikvija raznih svetaca među kojima su bile i netom spomenute mumije odnosno veće relikvije sv. Sebastijana i sv. Barbare.

Sv. Sebastijan

Rođen je početkom 3. stoljeća, u Narboni u Galiji, u obitelji visokoga rimskog dužnosnika, što mu je predodredilo vojni poziv te je postao zapovjednikom pretorijanaca, tj. tjelesne straže rimskih careva. U međuvremenu ne samo da prihvaća kršćanstvo već na to otvoreno potiče i druge. Čuvši za to, car Dioklecijan mu uz oštru prijetnju naređuje da se vrati štovanju rimskih bogova, što Sebastijan odlučno odbija. Na to će uslijediti osuda na smrt, što je za pretorijance značilo privezivanje uz stup i usmrćivanje strelicama (slika 2). Budući će svetac to čudom preživjeti, a zatim će ga tajno izliječiti majka jednog prijatelja. Ne želeći bježati iz Rima, Sebastijan ustraje na javnom iskazivanju svoje vjere na što će godine 288. uslijediti nova tortura i usmrćivanje toljagama, a raskomadano tijelo biva bačeno u veliki rimski odvodni kanal. No, jedno novo providenje pomoći će kršćanima da pronađu posmrtno ostatke i dostojno ih sahrane u katakombama uz noge sv. Petra i Pavla (5). Kao svetac Sebastijan će kasnije biti prihvaćen za zaštitnika od rana, epilepsije, u staro doba kuge i ostalih epidemija (6, 7).

Puno godina kasnije dio će njegova tijela kao relikvija dospjeti u Vodnjan gdje se i danas nalazi. U staklenom sarkofagu iza glavnog oltara čuva se dio zdjelice i desne natkoljenice. Pomnijim pregledom uočava se sačuvani dio križne kosti, desna zdjelična kost sa svoje tri komponente: bočnom, sjednom i stidnom kosti. Sačuvan je i slabinski dio kralježnice te veći dio desne bedrene kosti. Preparatom dominira os sacrum, odnosno kožom prekrivena facies dorsalis ove kosti. Širina kože je 5 cm, a nastavak je kože koja prekriva femur. Dužina je, počevši od segmenta kralježnice 10 – 12 cm, a na koži je vidljiv i biljeg (autentika). Koža je pritom slabije sačuvane strukture na lijevoj polovici dorzuma te ovdje prominiraju tanke mišićne niti.

Slika 2. Sv. Sebastijan na fresci istarskoga kasnogotičkog majstora – “Žareni majstor”, kraj 15. st. Crkvice sv. Marije od Lokvića u Dvigradu, u Istri

Lijeva bedrena kost nije sačuvana za razliku od lijevog acetabuluma, odnosno facies lunatae i fossae popliteae acetabuli koji su praktički neoštećeni. Medijalno od zglobne površine nazire se nedostatak tkiva 3 x 4 cm, dok je i sam medijalni rub acetabuluma oštećen sitnim dehiscencijama kosti.

Desni je femur (slika 3) sačuvan u čitavoj dužini osim samih kondila koji su koso presječeni. Dvije proksimalne trećine stražnje i lateralne površine kosti pokrivene su kožom koja se na granici s distalnom trećinom resičasto cijepa. Proksimalne dvije trećine medijalne površine su tek djelomično prekrivene mišićnim mostićima, dok je u distalnoj trećini vidljiva samo kost.

Slika 3. Dio zdjelice i desne natkoljenice sv. Sebastijana

Na križnu se kost nastavlja stražnji brid kralježnice koji je vidljiv u dužini od 8 do 10 cm, a odgovara stražnjemu dijelu kralježaka, odnosno njihovim lukovima s odgovarajućim spinalnim i rebrnim nastavcima. Koštane površine prekrivene su tračcima tkiva. Desetak prominirajućih tračaka tetiva i mišića dugo je oko 10 cm, ali je zbog rastrganosti tkiva i loše rasvjete diferencijacija vrlo teška.

Lijeva i desna stidna i sjedna kost potpuno su sačuvane. Njihove su površine prekrivene mišićnim mostićima. Od sjedne kosti može se opisati njezina *spina ischiadica*, točnije *incisura ischiadica major*. Od same spine polazi snop mišića resičasto u širini od 1 cm te se nastavlja pod križnu kost tvoreći pritom otvor romboidna oblika 2 x 1,5 cm. Gornja mu je granica lateralni rub križne kosti, a medijalni rub čine krila bočne kosti. Donja je granica u širini 0,5 cm nad lijevom acetabulumom prekrivena resičastim tkivom. Dobro je vidljiv gornji zdjelčni otvor (*apertura pelvis superior*), dok je donji otvor zdjelice nepotpun zbog manjka trtične kosti.

Sv. Barbara

Rođena je 270. godine, u Nikomediji, u Maloj Aziji. Otac, bogati poganin, ljubomorno ju je volio, te će, u strahu da se njome netko ne oženi i odvede je od njega, dati podići kulu u koju će smjestiti svoju jedinicu i tu je držati pod budnom stražom. Budući da je djevojka još ranije potajno prihvatila kršćanstvo i nastavila u tom duhu živjeti u zatočeništvu, to je toliko razljutilo oca da ju je u njezinoj 18. godini predao vlastima koje su u to doba žestoko progonile kršćane. Uslijedilo je okrutno mučenje koje će dovršiti sam otac odrublivanjem glave vlastite kćeri. No, tada ga stiže kazna u obliku munje koja ga usmrćuje (8).

Zbog munje koja je usmrtila njezina oca sv. Barbara će biti svrstana među zaštitnike od oluje i od požara odnosno za-

štitnike vatrogasaca. S tim u svezi na njezinim su slikama često zvana, kojima se oglašavaju opasnosti (slika 4). Tako je postala zaštitnicom ljevača zvana. Tu bi negdje valjalo smjestiti i topnike. S medicinskog motrišta zanimljiva nam je kao zaštitnica od vrućice i iznenadne smrti, u životnim opasnostima, te je i jedna od 14-ero svetih pomoćnika (6, 7).

Slika 4. Sv. Barbara na fresci Ivana iz Kastva, 1490., crkva svetog Trojstva u Hrastovlju, u Istri

U vodnjanskoj crkvi čuva se lijevo stopalo sv. Barbare. Presječeno je u visini gornjeg talusa. Zglobna se tijela ne naziru. Na lateralnom rubu stopala u području pete i nad donjim rubom kalkaneusa prominira oštećena koža veličine 3,5 x 4,5 cm u obliku trokuta. Medijalni rub stopala i medijalni rub prekriva koža pete te vidljiv medijalni rub plantae pedis. Prekid kontinuiteta postoji u sredini medijalnog ruba stopala širine 2 cm te se pruža u visinu 4,5 cm na dorzumu, tj. području koje odgovara talusu i navikularnoj kosti. Tu nalazimo i rastrgane mišićne niti. Na stijenci dorzuma prominira tetiva dugog opružaća palca pružajući se prema njegovoj distalnoj falanzi. Na prva tri prsta nedostaju distalni članci, dok su četvrti i peti prst sačuvani u cijelosti. Zglob palca sačuvan je u lateralnoj polovici koja je obla i glatka. Medijalna je konkavna u širini 1,5 cm. Centimetar lateralno od prominirajućeg ruba kontinuitet kože se prekiđa u obliku trokutastog nedostatka 2 x 3 cm spuštajući se pod lateralni rub zgloba. Drugi je prst neoštećene zglobne površine. Pokriven je oštećenim *cutisom* širine 0,5 x 0,5 cm na dorzumu, tj. granici sa zglobnim tijelom. Treći je prst djelomično oštećene zglobne površine zbog prisutnog oštećenja gornje polovice srednje i medijalne trećine. Četvrti

je prst sačuvan osim manjeg oštećenja kože nad srednjim člankom. Peti je prst potpuno sačuvan. Koža dorzuma nabrana je u plitki nabor koji se račva poput obrnutog slova y okružujući nokat (slika 5).

Slika 5. Lijevo stopalo sv. Barbare

Rasprava i zaključak

Predma je po broju relikvija vodnjanska crkva jedna od najbogatijih u svijetu (više ih ima jedino u Rimu), ne manje zanimljive su i relikvije u ostalim našim crkvama, pri čemu, ipak, valja napomenuti da se istarsko i primorsko područje u tom smislu posebno ističu brojnošću skupljenih relikata.

Krenemo li dalje, nakon vodnjanske sljedeća po brojnosti relikata je buzetska crkva u kojoj se čuva tridesetak kostiju neimenovanih svetaca i devet uz koja su navedena imena: sv. Fortunat, sv. Bono, sv. Urban, sv. Bonifacije, sv. Maurice, sv. Vinko, sv. Agvit, sv. Prudencia i sv. Aleksandar. Tijela svetih i blaženih sahranjena su u Rovinju (sv. Eufemija), Balama (bl. Julijan) i Puli (bl. Oton). U Eufrazijevoj bazilici u Poreču čuvaju se relikvije nekoliko ranokršćanskih mučenika. U pulskoj katedrali u pet škrinja pohranjene su kosti svetih: Jurja, Teodora, Dimitrija, Bazilija priznavaoca, Flora biskupa i bl. Salamona, ugarskog kralja. U Pićnu se štiju relikvije sv. Nićefora, u Novigradu sv. Pelagija i sv. Maksima, u Labinu sv. Justa, u Umagu sv. Nićefora, u Svetom Lovreču sv. Viktora i sv. Korone, u Pazinu sv. Korone i sv. Liberata, ... (11).

Krenemo li dalje, u riječkoj katedrali sv. Vida čuvaju se glava i kosti sv. Viktora, prst sv. Vida te desetak kostiju mučenika (12). U Svetištu Majke Milosti na Trsatu pohranjen je među inim i prekrasan moćnik Barbare Frankopanske iz 1485. u koji su ugrađene moći 36 svetaca (13). U Bakru se štiju moći sv. Uršule (14). U katedrali u Senju počiva tijelo sv. Formoza i više manjih relikvijara...

I tako bismo mogli nastaviti prema jugu do Dubrovnika i Kotora ili unutrašnjosti do Vukovara i Iloka i u začuđujuće mnogo mjesta naišli bismo na nebrojene relikvije kršćanskih svetaca i blaženika koje su čudesnom snagom svojih

kultova kroz protekla stoljeća zaživjele u našem pobožnom puku.

Budući da njihovo značenje u mnogome nadilazi usko religijske okvire, razumljivo je da su uz primarni teološki umjesni i ostali multidisciplinarni pristupi. Stoga, umjesto šire rasprave, neka ovaj prikaz bude tek poticajni prilog sustavnijoj, a to znači i antropološkoj obradi preostalih relikvija, poglavito neraspadnutih tijela svetih i blaženih u crkvi svetog Blaža u Vodnjanu i da se odredi njihova daljnja sudbina, to prije, jer se zbog vanjskih utjecaja, osobito promjene temperature i svjetlosti, kao i novih zračenja iz elektroničkih i sličnih uređaja što ih sa sobom donose posjetitelji, ubrzavaju destruktivne promjene na mumijama. Dodamo

li i mogućnost mikrobiološke kontaminacije, s punim se pravom postavlja pitanje o valjanoj zaštiti. Najvjerojatnije bi bilo umjesno mumije i osjetljivije relikvije trajno zaštititi u primjerenoj kripti, a vjernicima dati mogućnost da ih samo prigodno obiđu. Na taj bismo ih način ne samo fizički zaštitili već bismo im dali i primjereniji religijski dignitet, što je uostalom i njihova najveća vrijednost.

Zahvala

Autori iskazuju posebnu zahvalu vlč. gospodinu župniku Marijanu Jeleniću na savjetima i izravnoj pomoći u istraživanju te ustupljenim fotografijama relikvija i crkve.

Literatura

1. GRGIĆ M. Relikvije. U: Badurina A. ur. Leksikon ikonografije, liturgije i simbolike zapadnog kršćanstva. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, Kršćanska sadašnjost, Institut za povijest umjetnosti, 1990., str. 507-8.
2. GIRARDI V, JELENIĆ M. Zbirka sakralne umjetnosti župne crkve sv. Blaža. Pula: Arheološki muzej Istre, 1984., str. 5-35.
3. IVINIĆ M. Prilog antropološkoj obradi neraspadnutih tijela svetih crkve svetog Blaža u Vodnjanu. Diplomski rad (*Mentor: A. Škrobonja*). Rijeka: Medicinski fakultet; 1994.
4. JELENIĆ M. Neraspadnuta tjelesa Svetih. Vodnjan: Župni ured Sv. Blaža, 1984., str. 1-5.
5. Bibliotheca sanctorum, 12 volumes. Roma: Pontificia Università Lateranense e Città Nuova. Roma, 1961-1970.
6. LAZARINI P. Il libro dei santi. Padova: Edizioni Messaggero di S. Antonio, 1987.
7. STERPELONE L. I santi e la medicina – medici, taumaturghi, protettori. Cinisello Balsamo: Edizioni San Paolo, 1994., str. 208-9 i 233.
8. ŠKROBONJA A. Sveti od zdravlja. Ilustrirani leksikon svetih zaštitnika. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2004., str. 41-4 i 171-2.
9. KRIŽAN Z. Pregled građe grudi, zdjelice, nogu i ruku. Zagreb: Školska knjiga, 1978., str. 142-52, 202-57, 285-94.
10. BERTOLINI R, LAUFER G. Medicinski atlas. Ljubljana: Medicinska založba, 1976.
11. NEŽIĆ DRAGUTIN. Istarski sveci i blaženici. U: Badurina A, ur. Leksikon ikonografije, liturgije i simbolike zapadnog kršćanstva. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, Kršćanska sadašnjost, Institut za povijest umjetnosti, 1990., str. 264-7.
12. BALABANIĆ FAČINI M, NEPOKOJ D. ur. Sjaj Isusovačke baštine u Rijeci. Katalog izložbe. Rijeka: Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja, 1993.
13. HOŠKO E. Močnik Barbare Frankopanske. U: Na vrhu trsatskih stuba. Rijeka: Tiskara Rijeka, 1991., str. 53-6.
14. RAZOVIĆ M. Vodič Crkve u Hrvatskoj. Zagreb: I.t.d. d.o.o., 1996., str.15.